

УДК 330.341.1

*Гальчук А.А., аспірант
кафедри політичної економії
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»*

**ТРАКТУВАННЯ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КАТЕГОРІЙ «ІННОВАЦІЯ»,
«НОВАЦІЯ», «НОВОВВЕДЕННЯ», «ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС»
ТА «ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ»**

*Artem Galchuk
postgraduate*

**INTERPRETATION AND CORRELATION
OF CATEGORIES «INNOVATION», «NOVATION»,
«INTRODUCTION», «INNOVATION PROCESS»
AND «INNOVATIVE ACTIVITY»**

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто теоретичні підходи до визначення категорій «інновація», «новація», «нововведення», «інноваційний процес» та «інноваційна діяльність» і розкрито їх єдність і відмінність. Запропоновано авторське трактування даних термінів та їх ієрархізація.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інновації, нововведення, новація, інноваційний процес.

ANNOTATION. This article considers views of different scientists on identifying the following categories: «innovation», «novation», «innovation», «innovational process» and differences between them. And the authors recommendations for determination of these terms were suggested.

KEY WORDS: innovations, innovatons, novelty, innovational process.

Постановка проблеми. Враховуючи умови сьогоденної ринкової економіки, а також стан економічної системи, в якій знаходиться наша держава сьогодні, неможливо навіть і уявити, як побудувати стійку, розвинену економіку без використання інновацій. Крайню необхідність введення інновацій потребують усі, без виключення, галузі на всіх рівнях української економіки. Нам украй важливо не тільки впровадити передові інновації, які використовують економічно розвинені країни, але й створити, впровадити свої. Необхідно оцінити та максимально використати наявний національний інноваційний потенціал, а також зрозуміти,

як ефективно його розширити та розвинути. Впровадження інновацій дасть змогу національній економіці інтегруватися в світову економічну систему та зайняти там гідне місце. Саме інновації можуть дати відповідь на постійне питання будь-якого економічного суб'єкта — як виробляти більше продукції, використовуючи менше ресурсів, при цьому не знижуючи якість виробленої продукції, а підвищуючи її. Але вибираючи шлях до розвитку економіки за рахунок впровадження інновацій, треба дійти до єдиного, або вибрати один із запропонованих, визначень даної категорії. Відсутність єдиного, всеохоплюючого та уніфікованого розуміння даної категорії призведе до низки непорозумінь у період їх впровадження та після нього. Тому, такі категорії, як «інновація», «новація», «нововведення», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність» потребують глибинного та багатогранного теоретичного аналізу та виведення єдиного уніфікованого визначення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інновація — це складна, багатогранна та актуальна для дослідження економічна категорія. Уперше цей термін використав відомий австрійський економіст Й. А. Шумпетер, також дане явище досліджував видатний український економіст М. Туган-Барановський і його послідовник М Кондратьєв. Дослідженням даного явища також займалися К. Фрімен, Б. Санто, Ф. Хаберланд, Б. Твісс, М. Портер, Е. Тоффлер, Ф. Ніксон, Дж. Нейсбит, П. Лелон, Е. Менсфілд, К. Найт, Х. Барнет, П. Друкер, С. Валдайцев, Н. Маренков, А. Кругліков, К. Галстян, А. Фатхутдінов, А. Медінський, А. Яковлев, А. Черваньов, Л. Нейкова, Л. Антонюк, В. Савчук, А. Поручник, А. Пригожин та інші.

Метою статті є уточнення, уніфікація, аналіз трактування і взаємозв'язок таких категорій, як «інновація», «інноваційний процес», «нововведення», «новація», «інноваційний процес».

Викладення основного матеріалу. Як уже було зазначено, першим, хто ввів категорію «інновація», був відомий австрійський економіст Й. Шумпетер, який сформулював власну інноваційну теорію, що лягла в основу інноваційних концепцій, розроблених згодом західними економістами. Й. Шумпетер розглядає інновацію як економічний засіб, застосований «підприємцем-героем», для максимізації прибутку [9, с. 84–154]. Згодом дана категорія була розвинута до особливої економічної концепції, яка до сьогодні займає особливе місце у економічній науці. Саме Й.

Шумпетер перший узагальнив і дав першу класифікацію інноваціям. Його теоретичні розробки покладені в основу майже усіх існуючих інноваційних концепцій.

На сьогоднішній день існує безліч визначень даної категорії. Так, наприклад, К. Фрімен називає інновацію виробничою, дизайнерською, технічною, управлінською діяльністю, пов'язану зі створенням товарів і послуг, використанням нового обладнання, чи способу виробництва, застосованого вперше з комерційною ціллю. Б. Санто вважає, що інновація — це такий суспільний техніко-економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів призводить до створення кращих, за своїми властивостями, виробів, технологій, або до максимізації прибутку [5].

Ф. Хаберланд, німецький спеціаліст, вважає, що «нововведення охоплює науково-технічні, технологічні, економічні й організаційні зміни, що відбуваються в процесі відтворення. Його основними характеристиками є якісна новизна виробів, засобів виробництва і технологій у порівнянні з попередніми, динаміка циклу нововведення, економічна ефективність, соціальні наслідки». Б. Твісс визначає інновацію як процес, у якому винахід або ідея набуває економічного змісту [6, с. 37].

На думку М. Портера, інновації — це можливість здобуття конкурентних переваг. Інновації виявляються в новому дизайні продукту, у новому підході до маркетингу, у новому процесі виробництва.

К. Найт розглядає інновацію як упровадження нового способу організації виробництва. За С. Валдайцевим, інновації — це впровадження нової виробничої лінії, заснованої на новій технології, що спроможна вивести на ринок продукт, який задовольняє незабезпечення потреби існуючою пропозицією [3].

Д. Черваньов і Л. Нейкова визначають інновації як процес доведення наукової ідеї чи технічного винаходу до стадії практичного використання, що приносить дохід [8].

Л. Антонюк, В. Савчук та А. Поручник у своїй монографії трактують інновацію як нове явище, новаторство або будь-яку зміну, яка вноситься суб'єктом господарювання у власну діяльність із метою підвищення своєї конкурентоспроможності на внутрішньому і на зовнішньому ринках [2].

Українське законодавство визначає інновації як новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішен-

ня виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [1].

Розглядаючи категорію інновація, ми натикаємося на такий казус: латинське слово інновації (оновлення, поліпшення) є основою англійського слова інновації, в перекладі на українську мову має три значення: інновація, нововведення, новація. Тому деякі автори, наприклад А. Пригожин і Н. Маренков, вважають, що термін «інновація» є синонімом до «нововведення» і «новації» і може використовуватися поряд з ними. Але між цими поняттями є суттєві смислові відмінності. Автор також вважає, що ці категорії слід розмежовувати, але для початку наведемо визначення деяких науковців категорії «нововведення», а потім спробуємо їх проаналізувати та дати відповідь, чи є вони синонімами, чи ні.

П. Лелон зазначає, що нововведення — це новий вид продукції, методу, технології. Е. Менсфілд, у свою чергу, стверджує, що коли винахід починає застосовуватися, він стає науково-технічним нововведенням [4]. За Б. Твіссом, нововведення — процес, у якому винахід або ідея набуває економічного змісту. «Це єдиний у своєму роді процес, — пише Б. Твісс, — що об'єднує науку, техніку, економіку і управління. Він полягає в одержанні новизни і триває від зародження ідеї до її комерційної реалізації, охоплюючи комплекс відносин, виробництво, обмін, споживання» [6]. К. Найт під нововведенням розуміє впровадження будь-чого нового відносно організації, чи її безпосереднього оточення, і розглядає нововведення як особливий випадок процесу змін в організації. Х. Барнет визнає нововведенням будь-яку ідею, діяльність чи речовий результат, які відрізняються за своїми якісними ознаками від існуючих форм. А. Кругліков під нововведенням розуміє вперше створений і використаний конкретний засіб чи спосіб діяльності, який задовольняє суспільні потреби, дає реальний ефект у відповідних сферах людської діяльності і в якому знайшло практичне використання, або втілилось нове знання у вигляді наукового відкриття чи технічного винаходу.

Ряд американських дослідників під нововведенням розуміють процеси виникнення, розвитку, поширення і зміни науково-технічних новацій у різних сферах людської діяльності.

Тобто, науковці мають два різні погляди на розуміння інновацій. Перший полягає в розумінні інновації як динамічного процесу введення нових виробів, елементів, підходів, принципів за-

мість діючих застарілих. Цієї точки зору дотримуються Б. Твісс, Б. Санто, Ф. Ніксон, К. Галстян та інші. Але у випадку, коли інновація є статичним результатом творчого процесу у вигляді нової продукції (техніки), технології, методу і т. ін. Прихильниками цього підходу є вчені А. Фатхутдінов, А. Мединський, А. Яковлев, А. Плеханов та інші.

Автор дотримується іншої точки зору, вважаючи, що підхід до інновації як до процесу замінює визначення інновації поняттям «інноваційний процес». Слід зазначити, що ці явища не тотожні і між ними є відмінності. Інноваційний процес включає в себе наступні етапи: створення, освоєння і поширення нововведень.

Новація — це оформлений результат фундаментальних, прикладних досліджень, розробок або експериментальних робіт у якій-небудь сфері діяльності по підвищенню її ефективності. Новація може оформлятися у вигляді: відкриттів, винаходів, патентів, товарних знаків, раціоналізаторських пропозицій, ноу-хау, понять, наукових підходів чи принципів і та ін. [7].

Нововведення означає, що новація використовується. З моменту появи на ринку новацій вони одержують нову якість і стають інновацією.

Вивчення різних трактувань поняття «інновація» надає змогу сформулювати деякі висновки. По-перше, специфічним змістом інновації є якісні зміни, які призводять до поліпшення, удосконалення або появи нового продукту або технології. По-друге, інновація завжди успішна. Ефект, який забезпечувати інновація, може бути технічним, економічним, соціальним та екологічним.

Тобто, інновація — це новація, яка принесла позитивні зміни у виробництво у вигляді зменшення витрат і максимізації прибутку. Ефективність новації виражається в додатковій вигоді, яку отримує інноватор. У зв'язку з цим в економічній літературі з'являється термін «інноваційна рента». Якщо рента визначена як дохід від будь-якого фактора виробництва, пропозиція якого є не еластичною, то інноваційна рента припускає наявність доходу від впровадження новацій, недоступних для інших організацій. По-третє, основними властивостями інновації є: науково-технічна новизна, застосування у виробництві та комерційна вигода від використання даного нововведення. Усі три властивості в рівній мірі важливі для визначення та існування категорії «інновація». Комерціалізація, на відміну від інновації, виступає як потенційна властивість, без якої вона стає простим нововведенням.

Відповідно до міжнародних стандартів, інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, що одержав втілення у вигляді нового або удосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або удосконаленого технологічного процесу, який використовується в практичній діяльності, або в новому підході до соціальних послуг. Інноваційна діяльність, у свою чергу, це процес, спрямований на реалізацію результатів наукових досліджень і розробок, або інших науково-технічних досягнень у вигляді нової або удосконаленої продукції, та/або удосконаленого технологічного процесу, який підвищує конкурентоспроможність продукції.

Висновки. Інновація — це глибинна та багатогранна економічна категорія, дослідженням якої займалися багато видатних економістів. У науковців склались два погляди на значення даного терміну, деякі з них ототожнюють поняття з категоріями «новація» і «нововведення», інші чітко розмежовують ці категорії. Автор розділяє думку останніх і вважає, що новація є лише теоретичним відкриттям у вигляді винаходу чи ноу-хау, нововведення, у свою чергу, це спроба практичного застосування новації, а інновація — це вже результат впровадження нововведень, які принесли реальну користь у виробничий процес.

Базове визначення інновації, яке б враховувало всі існуючі розбіжності, а також, перераховані вище недоліки та особливості, має відповідати деяким вимогам: по-перше, необхідно розмежувати поняття «інновація» і «нововведення»; по-друге, поняття «інновація» не має включати етапи розробки, створення і впровадження інновації, які відносяться до поняття «інноваційний процес»; по-третє, обов'язковою умовою інновації є ефективність. Отже, інновація — це результативне впровадження нововведень у виробничий процес, яке забезпечує підвищення прибутку та/або зниження витрат.

Література

1. Закон України «Про Інноваційну діяльність» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
2. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : [монографія] / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. — К.: КНЕУ, 2003. — 394 с.

3. *Валдайцев С. В.* Оценка бизнеса и инновации / С. В. Валдайцев. — М.: Информационно-издательский дом «Филин», 1997. — 336 с.
4. *Мэнсфилд Э.* Экономика научно-технического прогресса / Э. Мэнсфилд. — М.: Прогресс, 1979. — 240 с.
5. *Санто Б.* Инновация как средство экономического развития / Б. Санто; пер. с венгер. Н. А. Русак. — М.: Прогресс, 1990. — 296 с.
6. *Твисс Б.* Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс; пер. с англ. И. И. Елисеевой. — М.: Экономика, 1989. — 217 с.
7. *Фатхутдінов А.А.* Інноваційний менеджмент : Підручник для вузів. — М.: ЗАТ «Бізнес-школа “Інтел-Синтез”», 1998. — 17 с.
8. *Черваньов Д. М.* Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України / Д. М. Черваньов, Л. І. Нейкова. — К.: Знання, 1999. — 514 с.
9. *Шумпетер Й.* Теория экономического развития: исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита и цикла конъюнктуры / Й. Шумпетер; пер. с англ. Л. И. Кравченко. — М.: Прогрес, 1982. — 455 с.

References

1. The Law of Ukraine «On innovation» [electronic resource]. — Access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
2. *Antonyuk L.L.* Innovations: Theory, Mechanism, Design and Commercialization: [monograph] / L.L. Antonyuk, A. Poruchnyk, V.S. Savchuk. — K.: KNEU, 2003. — 394 p.
3. *Valdaytsev S.V.* Business evaluation and Innovation / S.V. Valdaytsev. — M.: Information and Publishing Home «Filin», 1997. — 336 p.
4. *Mansfyld E.* Economy Scientific and Technical progress / E. Mansfyld. — Moscow: Progress, 1979. — 240 c.
5. *Santo B.* Innovations as means of economic development / B. Santo; Per. with Wenger. N. Rusak. — Moscow: Progress, 1990. — 296 p.
6. *Tvyss B.* Management of Scientific and Technical innovations / B. Tvyss; transl. from English. I. I. Elyseevoy. — Moscow: Economy, 1989. — 217 p.
7. *Fahtutdinov A.A.* Innovation Management: Textbook for universities. — M.: JSC «Business School» Intel- Synthesis «, 1998 — 17 c.
8. *Chervanov D.M.* Management of innovations and investment development of Ukrainian enterprises / D.M. Chervanov, L.I. Neykov. — K.: Knowledge, 1999. — 514 p.
9. *Schumpeter J.* Theory of the Economic development: Investigations on entrepreneurial profits, capital, credit and cycle of conjuncture / Schumpeter; Transl. from English. L.I. Kravchenko. — M.: Progress, 1982. — 455 p.

Статтю подано до редакції 17.07.14 р.